
اصول اخلاقی نمایندگی مجلس در گام دوم انقلاب از منظر اسلام و غرب

محمد مهدی چگینی^۱

چکیده

نظام جمهوری اسلامی در گام دوم از حیات پربرکت خود باید به قله‌های رفیع در زمینه‌های گوناگون دست پیدا کند. یکی از مهم‌ترین ارکان حکومت که نقش تعیین‌کننده در دستیابی به اهداف گام دوم انقلاب ایفا می‌کند، مجلس شورای اسلامی است. مهم‌ترین وظیفه مجلس شورای اسلامی، قانون‌گذاری برای اجزای مختلف حکومت و مردم است که چگونگی آن نقش بی‌بدیلی در سعادت و یا شکست یک ملت ایفا می‌کند. نمایندگان مجلس مانند هر حرفه دیگری لازم است اصول اخلاقی را رعایت کنند و از انجام دادن امور غیراخلاقی خودداری کنند تا بتوانند در انجام دادن وظایف خود موفق ظاهر شوند. بخشی از اصول اخلاقی که نمایندگان مجلس باید به آن پایبند باشند، شامل حال سایر افراد نیز می‌شود و بخشی نیز با توجه به ویژگی‌ها و اقتضائات نمایندگی مجلس، به صورت ویژه از یک نماینده مجلس انتظار می‌رود که به آنها پایبند باشد. در کشورهای مختلف با تهیه و تدوین

---

۱. فارغ‌التحصیل مقطع دکتری دانشگاه باقرالعلوم. chegini.mahdi@gmail.com

کد اخلاقی نمایندگی مجلس، تلاش شده است تا نمایندگان مجلس را با استانداردهای اخلاقی خود آشنا سازند تا زمینه تقویت اخلاق در میان نمایندگان مجلس فراهم شود. در این تحقیق قصد داریم با استفاده از آیات قرآن کریم و همچنین بهره‌گیری از روایات اهل بیت سلام‌الله‌علیهم، به روش توصیفی تحلیلی، اصول و بایسته‌های اخلاقی نمایندگان در گام دوم انقلاب اسلامی را بررسی کنیم. از منظر برخی اندیشمندان، مهم‌ترین اصل برای نمایندگان مجلس این است که با رفتار خود، اعتماد عمومی به نهاد قانون‌گذاری را خدشه‌دار نکنند. تمامی اصول اخلاقی که به نمایندگان سفارش می‌شود، همگی در جهت محافظت از این مساله است؛ چرا که با از بین رفتن اعتماد عمومی به این نهاد، کارکرد آن نیز بشدت تضعیف می‌شود.

کلیدواژگان: نمایندگان مجلس، اخلاق قانون‌گذاری، قرآن، گام دوم

مقدمه

نمایندگان مجلس مانند هر حرفه دیگری لازم است اصول اخلاقی را رعایت کنند و از انجام دادن امور غیر اخلاقی خودداری کنند تا بتوانند در انجام دادن وظایف خود موفق ظاهر شوند. بخشی از اصول اخلاقی که نمایندگان مجلس باید به آن پایبند باشند، شامل حال سایر افراد نیز می‌شود و بخشی نیز با توجه به ویژگی‌ها و اقتضائات نمایندگی مجلس، به صورت ویژه از یک نماینده مجلس انتظار می‌رود که به آنها پایبند باشد. در کشورهای مختلف با تهیه و تدوین کد اخلاقی نمایندگی مجلس، تلاش شده است تا نمایندگان مجلس را با استانداردهای اخلاقی خود آشنا سازند تا زمینه تقویت اخلاق در میان نمایندگان مجلس فراهم شود.

جایگاه کدهای اخلاقی در اخلاق حرفه‌ای

از جمله مهم‌ترین بخش‌های اخلاق حرفه‌ای در مشاغل گوناگون، کدهای اخلاقی است (بوسلیکی، ۱۳۹۱، ص. ۵۵) که در زبان فارسی با واژگانی چون آئین نامه اخلاقی، منشور اخلاقی، دستورالعمل اخلاقی، عهدنامه اخلاقی و سند اخلاقی از آن یاد شده است. البته به دلیل اینکه معادل‌های فارسی هیچ‌کدام به اندازه کافی مشیر به اصطلاح کد اخلاقی نیستند، در این رساله از واژه اصلی کد اخلاقی استفاده خواهد شد. تهیه و تدوین کدهای اخلاقی از جمله راهکارهای تقویت جایگاه اخلاق در میان حرفه‌ها و مشاغل گوناگون است که در دهه‌های اخیر رواج گسترده‌ای پیدا کرده است. به طور کلی دستورالعمل یا کد اخلاقی به مجموعه‌ای از راهنمایی‌های اخلاقی گفته می‌شود که اندیشمندان اخلاق حرفه‌ای و همچنین صاحبان و متولیان مشاغل گوناگون برای بسط جایگاه اخلاق در میان کارکنان و شاغلان یک حرفه خاص تهیه می‌کنند. به عبارت دیگر، کدهای اخلاقی سندهایی هستند که وظائف و ارزش‌های اخلاقی مقتضی را برای صاحبان مشاغل گوناگون بیان می‌کنند. تهیه و تدوین چنین سندی از مهم‌ترین بخش‌های اخلاق حرفه‌ای در مشاغل گوناگون به شمار می‌رود. (بوسلیکی، ۱۳۹۱، ص. ۵۲).

تاریخچه تهیه کدهای اخلاقی به دوران باستان بازمی‌گردد. به باور برخی، نخستین نمونه از کد اخلاق حرفه‌ای را باید در سوگندنامه بقراط برای پزشکان جست که اصولی را که هر پزشک باید به آن ملتزم باشد را برمی‌شمرد. همچنین در آثار دیگر فلاسفه غرب مانند افلاطون و ارسطو نیز ویژگی‌های اخلاقی یک حاکم خوب ذکر شده است. در جهان شرق نیز می‌توان به آثار کنفوسیوس اشاره کرده که ویژگی‌های اخلاقی حکومت‌رانی را ذکر کرده است. با این حال رواج تهیه کدهای اخلاقی برای مشاغل گوناگون را می‌توان در نیمه دوم قرن بیستم میلادی مشاهده کرد که به مرور شرکت‌های بزرگ اقدام به تدوین چنین کدهایی برای کارکنان خود کردند. (Vallentyne, 1989, ص. ۳۰۲)

به باور برخی اندیشمندان، مهم‌ترین محرک برای تدوین چنین کدهایی از سوی شرکت‌های بزرگ را می‌توان جهانی‌سازی عنوان کرد. توضیح اینکه با ظهور شرکت‌های بزرگ و چند ملیتی در نیمه دوم قرن گذشته، ابعاد فعالیت‌های اقتصادی گسترده‌تر و شیوه‌های تولید نیز پیچیده‌تر شد به طوری که بسیاری از شرکت‌های بزرگ برای کم کردن هزینه‌ها، خطوط تولید خود را به کشورهای فقیر و درحال توسعه مانند چین و برخی کشورها در آمریکای لاتین منتقل کردند تا با استفاده از نیروی کار ارزان در آن کشورها تولیدات خود را افزایش دهند. این مسأله به مرور موجب شد که شرکت‌ها با نادیده گرفتن حقوق کارگران و بی‌توجهی به محیط زیست در کشورهای مختلف، هر ساله سودآوری خود را افزایش دهند. ادامه این وضعیت سبب اعتراض گسترده فعالان کارگری و فعالان محیط زیست در آن کشورها شد و به مرور برخی از مصرف‌کنندگان نیز با پیوستن به این اعتراضات، تحریم محصولات برخی از این شرکت‌ها را در پیش گرفتند. در نهایت شرکت‌های بزرگ برای راضی نگه داشتن مصرف‌کنندگان خود اقدام به تهیه و تدوین اخلاق حرفه‌ای در مشاغل تابعه خود کردند تا با تقویت جایگاه اخلاق در محیط‌های کاری و افزایش رضایتمندی کارکنان و کارگران خود، زمینه را برای جلب رضایت مشتریان و مصرف‌کنندگان خود فراهم کرده باشند. (بکر، ۱۳۸۰، ص. ۱۳۰)

کدهای اخلاقی برای نمایندگان مجلس در جهان

در اواخر قرن بیستم میلادی رضایت شهروندان از حاکمیت و نهادهای سیاسی به طرز چشمگیری در کشورهای دموکراسی توسعه یافته کاهش پیدا کرد. عوامل متعددی در بروز این مسأله نقش داشتند که مهم‌ترین آنها پاسخگو نبودن و مسئولیت‌پذیر نبودن سیاست‌مداران بود. در واقع درصد زیادی از مردم به این نتیجه رسیده بودند که سیاست‌مداران صرفاً به دنبال کسب و حفظ قدرت هستند و مشکلات و مسائل مردم اهمیت چندانی برای آنها ندارد. در این میان اخبار رسوایی‌هایی متعدد اقتصادی و اخلاقی از دیگر عواملی بود که به این تصور دامن می‌زد. چنانکه پیشتر اشاره شد، در نیمه دوم قرن بیستم شرکت‌های بزرگ به تدریج اقدام به تهیه و تدوین کدهای اخلاقی برای کارکنان خود کردند تا ضمن جلوگیری از برخی مشکلات، جایگاه اخلاق را در محیط شغلی بهبود بخشند و در نتیجه مشتریان بیشتری را نیز به دست آورند. در چنین فضایی بود که احزاب سیاسی در کشورهای غربی لزوم تهیه و تدوین چنین کدهایی را برای سیاست‌مداران گوشزد کردند و از آنجا که نهاد مجلس در دموکراسی‌های توسعه یافته نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کند، کد اخلاقی نمایندگی مجلس از نخستین کدهای اخلاق حرفه‌ای سیاسی بود که در برخی کشورها معرفی شد. (Thompson, 1995, p. 55)

کد اخلاقی یا رفتاری نمایندگان مجلس پدیده نسبتاً نوپهوری است که نخستین بار حدود سی سال قبل معرفی شد. کد اخلاقی نمایندگان مجلس سندی است که با قاعده‌گذاری روشن در مورد بایسته‌های اخلاقی نمایندگان مجلس، رفتار پسندیده و مورد انتظار از نمایندگان را از رفتار ناپسند جداسازی می‌کند. به عبارت دیگر، نمایندگان مجلس نیز همچون افراد شاغل در حرفه‌های دیگر، لازم است از یک سری اصول اخلاقی و رفتاری خاص تبعیت کنند تا در انجام بهتر وظائف خود موفق باشند.

بایسته‌های اخلاق حرفه‌ای نمایندگان

آنچه تاکنون بیان شد، اشاره‌ای بود به کدهای اخلاق حرفه‌ای نمایندگی مجلس در دیگر

کشورها که باتوجه به شرایط و اقتضائات در آن کشورها تهیه و تدوین شده‌اند. باتوجه به تفاوت ماهوی نظام جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک نظام مردم‌سالار دینی با نظام‌های سیاسی سکولار که آموزه‌های دینی در آن نقشی ندارد، لازم است که کداخلاق نمایندگان مجلس در نظام جمهوری اسلامی ایران با در نظر گرفتن اقتضائات خاص یک حکومت مردم‌سالار دینی تهیه شود و در کنار بهره‌مندی از تجربیات کشورهای دیگر در زمینه اخلاق حرفه‌ای نمایندگی مجلس، آموزه‌های دینی نیز در این زمینه مورد بررسی قرار گیرد تا در نهایت یک نظام اخلاقی جامع برای نمایندگان مجلس شورای اسلامی تهیه و تدوین گردد. طبیعی است که تهیه کدهای اخلاقی تنها گام نخست در ترویج اخلاق میان نمایندگان مجلس است و لازم است که مسئولان مجلس شورای اسلامی با اتخاذ تدابیر لازم به نهادینه شدن اخلاق حرفه‌ای میان نمایندگان مجلس شورای اسلامی کمک کنند. (Trapnell, 2013, ص. ۱۱).

بنابراین در ادامه، تلاش می‌کنیم با در نظر گرفتن لوازم و اقتضائات نمایندگی مجلس در نظام جمهوری اسلامی به عنوان یک نظام مردم‌سالار دینی، بایسته‌ها و ناهنجاری‌های اخلاقی نمایندگان را مورد بحث و بررسی قرار دهیم و زمینه برای تهیه و تدوین کداخلاق نمایندگی مجلس متناسب با نظام جمهوری اسلامی را فراهم سازیم.

امانت‌داری

امانت‌داری در فرهنگ لغت، دارای معانی مختلفی است: پاس‌داری، حفاظت، مواظبت، مراقبت، رازداری، نگه‌داری از جمله معانی امانت است و مفاهیمی چون: خیانت، دزدی و چپاول و بی‌مبالاتی در نگه‌داری اسرار، متضاد آن می‌باشد. (البته در اینجا امانت‌داری به معنای مواظبت در استفاده از بیت‌المال مدنظر است و مسأله رازداری و حفظ اسرار در قسمتی جداگانه مورد بررسی قرار می‌گیرد.) امانت‌داری و مراقبت در استفاده از بیت‌المال از مهم‌ترین بایسته‌های اخلاقی یک نماینده مجلس است که توجه به جایگاه فوق‌العاده یک نماینده در نظام سیاسی کشور و حجم بالای امکانات و اموالی که در اختیار

او قرار داده می‌شود، اهمیت وجود این ویژگی اخلاقی در نمایندگان را به خوبی نشان می‌دهد. اخذ رشوه با عناوین مختلف، استفاده از خودرو دولتی، دفتر و کارمندان در مصارف شخصی مانند انتخابات و مصرف بودجه‌های دولتی در امور شخصی از مهم‌ترین مصادیق خیانت در امانت توسط نمایندگان مجلس است.

امانت‌داری نمایندگان مجلس علاوه بر اینکه از جهت حفظ بیت‌المال اهمیت فراوانی دارد، بخاطر تاثیر مستقیمی که بر میزان اعتماد مردم به نهاد مجلس و به طور کلی حکومت دارد از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. همچنانکه در فصل گذشته اشاره شد، از مهم‌ترین کارکردهای وجود نهاد مجلس در حکومت‌ها، اطمینان بخشی به مردم در مورد عملکرد مسئولان کشور از طریق تعیین نماینده‌هایی با رأی مستقیم مردم در بالاترین جایگاه حکومت است. در حقیقت نهاد مجلس، چشمان تیزبین ملت در حکومت است که در صورت عملکرد صحیح، اعتماد مردم به حکومت افزایش پیدا می‌کند. روشن است که در چنین وضعیتی، هرگونه سوءاستفاده مالی نمایندگان مردم تا چه اندازه می‌تواند اعتماد مردم به مجلس و حکومت را تضعیف کند و مصداق ضرب‌المثل معروف «هرچه بگندد نمکش می‌زنند، وای به حالی که بگندد نمک» می‌شود.

در آموزه‌های اسلامی امانت‌داری از مهم‌ترین دستورات اخلاقی و دینی مسلمانان شمرده شده است به طوری که امیرالمومنین علیه السلام می‌فرماید: «رأس الاسلام الأمانة؛ رأس مسلمانی امانت‌داری است». امام صادق علیه السلام نیز می‌فرماید: «اتقوا الله وعلیکم بآداء الامانه الی من ائتمنکم»: از خدا بترسید و هرکس که شما را امین دانسته و امانتی به شما سپرده، امانتش را بازگردانید. همچنین در مورد امانت‌داری مسئولان حکومتی در روایات نیز تأکید زیادی شده است به طوری که امیرالمومنین علیه السلام خطاب به ابن عباس، حاکم بصره می‌نویسد: «و به خدا سوگند! اگر مرا اطلاع رسد که تو در فیء مسلمانان کم یا زیاد، خیانتی روا داشته‌ای، چنان با تو تند برخورد نمایم که ندار مانی و در اداره خانه بمانی و ذلیل و پریشان گردی...». بر اساس آموزه‌های اسلامی، هرکسی در هرپست و مقامی که باشد، امانت‌دار مردم

است و باید در حفظ امانت بکوشد؛ زیرا اموال، ناموس، حیثیت، شرف و بسیاری از مسائل حیاتی مردم نزد مسئولین حکومتی قرار داده شده است و او مسئول نگاهداری آنهاست. (صدوق، ۱۳۸۵، ص. ۵۲)

امانت‌داری برای نمایندگان مجلس علاوه بر اینکه شامل مراقبت نماینده در استفاده از اموال و امکانات دولتی می‌شود، معنای گسترده‌تری نیز پیدا می‌کند و آن هم امانت‌داری در استفاده از جایگاه نمایندگی است. جایگاه نمایندگی مجلس به دلیل نفوذ گسترده‌ای که در دستگاه‌های مختلف کشور دارد، براحتمی می‌تواند مورد سوء استفاده قرار گیرد و متأسفانه موارد بسیاری از این نوع سوء استفاده در کشور ما و دیگر کشورها وجود دارد. از توصیه و معرفی نزدیکان و آشنایان به مقامات اجرایی برای استخدام تا حل و فصل مشکلات شخصی نماینده با استفاده از جایگاه نمایندگی از مواردی هستند که امانت‌داری یک نماینده را زیرسوال می‌برند. در همین زمینه نقل شده است که حضرت علی علیه السلام در نامه‌ای به یکی از فرماندارانش که ظاهراً از مقام سوء استفاده کرده بود، نوشت: «فقد بلغنی عنک امر، ان کنت فعلته فقد اسخطت ربک و عصیت امامک و اخزیت امانتک»: از تو به من خبری رسیده است؛ اگر چنان کرده باشی، پروردگار خود را به خشم آورده، و امام خود را نافرمانی کرده، و امانت خود را از دست داده‌ای. (رضی، ۱۳۹۰، ص. ۵۰۰)

سوء استفاده از جایگاه نمایندگی مصادیق بی‌شماری می‌تواند داشته باشد و شامل هرگونه بهره‌بری از جایگاه نمایندگی مجلس در غیر از امور دولتی و وظائف نمایندگی می‌شود. برای مثال، در صورتی که فرزند یک نماینده به دلیل انجام تخلفاتی در بازداشت پلیس به سر می‌برد و نماینده بخواهد با استفاده از جایگاه خود پلیس را در آزاد کردن فرزندش تحت فشار قرار دهد از جایگاه خود سوء استفاده کرده است. در مثالی دیگر، اگر همسایگان نماینده مجلس از او بخواهند که شکایت نامه‌ای در مورد رفتارهای آزاردهنده یکی از ساکنان ساختمان که در نیمه شب میهمانی‌های پرسروصدا برگزار می‌کند تنظیم کند، آیا او می‌تواند از سربریگ نمایندگی مجلس برای پیگیری خواسته مشروع همسایگان

خود استفاده کند؟ در اینجا او از جایگاه نمایندگی بهره شخصی نبرده است و برای حل مشکلی از مشکلات مردم از آن استفاده کرده است؛ با اینحال پیگیری این امور جزو وظائف نماینده به شمار نمی‌رود و در واقع در اینجا دیگران قصد استفاده از جایگاه نمایندگی مجلس برای پیشبرد مقاصد خود را دارند. اگرچه در مثال مزبور، پیگیری خواسته همسایگان ممکن است هیچ تبعات منفی در بر نداشته باشد اما به طور کلی بهتر است که نماینده در استفاده از جایگاه نمایندگی به جز مواردی که در حیطه وظائف و اختیارات اوست احتیاط کند چرا که درخواست‌های دیگران معمولاً دارای زوایای متعددی هستند و تشخیص قطعی در مورد اینکه پیگیری آنها تبعات منفی در بر دارد یا نه معمولاً امر دشواری است.

مشورت

از دیگر بایسته‌های اخلاقی نمایندگان، مشورت کردن با افراد ذی صلاح در امور مختلف است. اگرچه مشورت کردن برای تمام افراد مفید است و آنان را در انتخاب‌های خود یاری می‌کند، اما با توجه به جایگاه نمایندگی مجلس، مشورت کردن نه تنها یک فضیلت اخلاقی بلکه یک وظیفه برای آنان به شمار می‌رود.

در آموزه‌های دینی مشورت کردن از ویژگی‌های مومنین به شمار می‌رود. قرآن کریم در سوره شورا ویژگی‌های مومنون را اینگونه می‌شمرد: «الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ». روایات فراوانی نیز به اهمیت مشورت کردن اختصاص دارد که از جمله آنها کلام امام حسن مجتبی علیه السلام است که می‌فرماید: «هر گروهی که مشورت کند، به راه رشد و هدایت رهنمون شده است.» هدایت شدن، یعنی حرکت کردن در راه راست و بی‌گمان، خرد جمعی در مقایسه با خرد فردی، درست‌ترین و بهترین‌ها را انتخاب می‌کند و به رشد نزدیک‌تر است. اگرچه مشورت کردن به طور مطلق به تمام افراد توصیه شده است اما در آموزه‌های اسلامی تأکید زیادی بر لزوم مشورت کردن مسئولان حکومتی شده است چنانچه حضرت امیرالمومنین علیه السلام مالک‌اشتر را به همنشینی و مذاکره با علما و حکیمان امر می‌کند: «... و اکثر مدارس العلماء و مناقشه الحكماء فی تثبیت ما

صلح علیه امر بلادک، و اقامه ما استقام به الناس قبلک»: (رضی، ۱۳۹۰، ص. ۵۰۰) با دانشمندان و حکیمان، زیاد به بحث و مذاکره نشین، تا مصالح کشور را تثبیت کنی و اصول پایداری یک ملت را قوام بخشی. بی تردید یکی از مسایل مهم مذاکره با فرهیختگان و دانشوران، بهره‌گیری از افکار و تجربیات آنان در زمینه مسائل حکومتی است و بهره‌گیری از افکار صاحبان فکر و اندیشه موجب هدایت و رشد و بی‌نیازی از انظار دیگران موجب هلاکت و خطر جدی خواهد بود چنانچه امام علی علیه السلام فرمود: «من استبد براهه هلك و من شاور الرجال شاركها فی عقولها».

در میان کارگزاران و مسئولان مختلف حکومتی، به نظر می‌رسد که کمتر مسئولیتی به اندازه نماینده مجلس محتاج به مشاوره باشد. بر خلاف بیشتر مسئولیت‌های حکومتی که فرد در یک حوزه خاص مسئولیت دارد، نماینده مجلس در مورد تمام امور کشور قانون‌گذاری می‌کند و بر عملکرد تمامی مسئولین اجرایی نیز نظارت دارد. در واقع، در هر طرح و لایحه قانونی در مورد مسائل گوناگون این نماینده مجلس است که به نمایندگی از مردم باید رأی خود را اعلام کند و رأی تک‌تک نمایندگان می‌تواند سرنوشت آن طرح و در نهایت کشور را رقم زند. روشن است که نماینده مجلس هر اندازه نیز که در مسائل متعددی تخصص داشته باشد باز هم علم و اطلاعات کافی در امور مختلف کشور از مسائل سیاسی، امنیتی و نظامی تا مسائل اقتصادی، علمی و فرهنگی کشور را ندارد.

حفظ اسرار و اطلاعات محرمانه

اگرچه جلسات صحن مجلس و کمیسیون‌های تخصصی معمولاً به صورت علنی برگزار می‌شود، اما به اقتضای شرایط موجود در کشور برخی اوقات جلسات مجلس به صورت غیرعلنی برگزار می‌شود و از نمایندگان مجلس خواسته می‌شود که مفاد این جلسات در رسانه‌ها منتشر نشود. همچنین نمایندگان مجلس به واسطه اقتضائات حرفه خود لازم است از بسیاری اطلاعات محرمانه و اسرار کشور مطلع باشند تا بهتر بتوانند تصمیم‌گیری کنند. (Charles Sampford, Noel Preston, 2003, p. 33). به عنوان مثال، نمایندگان مجلس

برای اینکه در مورد میزان لازم برای بودجه امنیتی دفاعی کشور تصمیم‌گیری کنند، لازم است که از تهدیدات امنیتی کشور اطلاع کافی داشته باشند و یا اگر آنها به دنبال اصلاح مشکلات اقتصادی کشور هستند، لازم است اسرار کشور در زمینه میزان دقیق دارائی و بدهی‌های کشور را بدانند. بنابراین اطلاع از اسرار کشور جزو اقتضائات نمایندگی و حفظ این اسرار و رازداری از مهم‌ترین بایسته‌های حرفه نمایندگی مجلس به شمار می‌رود.

با تمام تأکیداتی که در این باره به نمایندگان مجلس می‌شود، متأسفانه حجم زیادی از اطلاعات محرمانه و مفاد جلسات غیرعلنی در رسانه‌های کشور منتشر می‌شود و لازم به ذکر است که علت انتشار این اطلاعات، ناآگاهی نمایندگان از محرمانه بودن این اطلاعات نیست. به طور معمول، قبل از برگزاری جلسات غیرعلنی و ارائه اطلاعات محرمانه به نمایندگان، لزوم محرمانه ماندن آن اطلاعات به نمایندگان گوشزد می‌شود و نمایندگان نیز معمولاً با عواقب قضائی و کیفی انتشار اطلاعات محرمانه آگاه هستند با اینحال بسیاری از اطلاعات محرمانه که به نمایندگان ارائه می‌شود در نهایت در فضای رسانه‌ای کشور منتشر می‌شود. در حقیقت برخی نمایندگان از ترس عواقب احتمالی انتشار اطلاعات محرمانه، آنها را در اختیار افراد و رسانه‌ها قرار می‌دهند و آنها نیز بدون اشاره به منبع نشر اطلاعات، آنها را منتشر می‌کنند. در گفتگو با حجت‌الاسلام شجاعی از نمایندگان فعلی مجلس و نایب رئیس کمیته نظارت بر رفتار نمایندگان مجلس، در مورد انگیزه انتشار اطلاعات محرمانه کشور توسط برخی نمایندگان مجلس پرسیدیم. به گفته ایشان: «از مهم‌ترین انگیزه‌های نمایندگان از انتشار اطلاعات محرمانه می‌توان به تخریب رقبای سیاسی، فشار برای تصویب و یا عدم تصویب طرح مدنظر و یا بدست آوردن نفوذ و جایگاه در فضای رسانه‌ای کشور اشاره کرد. در واقع برخی نمایندگان در ازای ارائه اطلاعات محرمانه به رسانه‌ها، از آنها می‌خواهند که در تهیه اخبار و گزارش‌ها به صورت ویژه اخبار آنها را پوشش دهند.»

متأسفانه این توافق نانوشته میان برخی نمایندگان و رسانه‌ها به قدری شیوع دارد که عملاً منجر به انتشار اکثر اطلاعات محرمانه‌ای می‌شود که به نمایندگان ارائه می‌گردد و به

همین دلیل نیز مسئولان اجرایی همواره نگران در اختیار قرار دادن اطلاعات محرمانه به نمایندگان مجلس هستند؛ به طوری که وزارت خارجه اعلام کرد به دلیل انتشار مکرر اطلاعات محرمانه‌ای که در اختیار نمایندگان قرار داده بود، دیگر اطلاعات محرمانه‌ای را در اختیار نمایندگان مردم قرار نخواهد داد.

جدیت و پشتکار

اگرچه لازمه موفقیت در هر حرفه و شغلی داشتن جدیت و پشتکار است، مسئولیت‌های حکومتی و به خصوص نمایندگی مجلس بیشتر اقتضای چنین ویژگی‌ای را دارد. افرادی که به نمایندگی مجلس انتخاب می‌شوند، از طرف مردم یک منطقه و شهر انتخاب می‌شوند و تمام کسانی که در انتخابات شرکت می‌کنند انتظاراتی از نمایندگان خود دارند. روشن است که برآورده کردن تمامی این انتظارات امر ممکن نیست اما تلاش بی‌اندازه و در حد امکان نماینده مجلس کمترین پاسخ به رأی و انتظارات مردم است. (Charles Sampford, Noel Preston, 2003, p. 33) مسأله دیگری که داشتن پشتکار و جدیت را برای نمایندگان الزامی می‌کند، محدود بودن دوره نمایندگی است. برخلاف بیشتر مشاغل و حرفه‌ها که چنین محدودیتی برای آنها تعریف نشده است، نمایندگی مجلس در همه کشورها محدود به سنوات خاصی است و در کشور ما نیز دوره نمایندگی مجلس ۴ سال معین شده است. همچنین برخلاف بیشتر مشاغل که نوعی نظارت بر عملکرد افراد وجود دارد، هیچ‌گونه نظارتی بر نحوه عملکرد و کارکرد نمایندگان صورت نمی‌پذیرد و این نماینده است که باید برنامه کاری خود را تنظیم کند. باتوجه به این مسائل، استفاده از تک‌تک لحظات نمایندگی در راستای خدمت به مردم و جدیت و کوشش نماینده مجلس از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است به گونه‌ای که نه تنها خود نماینده باید دارای روحیه جدیت و تلاش کافی باشد، بلکه کارکنان او نیز باید دارای چنین روحیه‌ای باشند تا نماینده را در انجام وظائف خود یاری کنند. همچنانکه امیرالمومنین علی علیه السلام خطاب به مالک اشتر می‌فرماید: «در کارهای خود بر افراد سست و تنبل تکیه مکن»

اگرچه روحیه جدیت و پشتکار تا اندازه زیادی از صفات فردی محسوب می‌شود و طی سالها در شخصیت افراد شکل می‌گیرد با این حال می‌توان با تدابیری، پشتکار و جدیت نمایندگان از انجام وظائف خود را تقویت کرد. برای نمونه در بسیاری از کشورهای جهان هرگونه اشتغال همزمان برای نمایندگان مجلس ممنوع اعلام شده است تا آنها با تمرکز و وقت بیشتری وظیفه خود را انجام دهند. همچنین در مورد حضور فعال در جلسات صحن عمومی مجلس و جلسات تخصصی کمیسیون‌ها نیز قوانین محکمی در کشورهای دیگر وجود دارد که سرپیچی از آنها هزینه سنگینی برای نماینده در پی دارد و در عمل منجر به حضور فعال و پشتکار بیشتر نمایندگان می‌شود. برای نمونه در پارلمان ملی فرانسه هر یک غیبت در کمیسیون‌های تخصصی موجب کاهش ۲۵ درصد حقوق ماهیانه نماینده می‌شود و در مجلس سنای این کشور، هر سه جلسه غیبت به اخراج نماینده از کمیسیون مربوطه و کاهش ۵۰ درصدی حقوق وی می‌انجامد. در نمونه‌ای دیگر در مجلس سنای آمریکا، این امکان به رهبران سنا داده شده است که افرادی را که در جلسات مهم رأی‌گیری غایب هستند، با استفاده از اهرم زور و توسط افراد نظامی به مجلس سنا آورده شوند و هزینه آن نیز از حقوق آن سناتور پرداخته شود.

متأسفانه بر اساس قوانین جمهوری اسلامی ایران، داشتن شغل همزمان برای نمایندگان مجلس ممنوع نیست و به همین دلیل بسیاری از نمایندگان در طول دوره نمایندگی خود به شغل‌های دیگری مانند تدریس و طبابت و عضویت در هیئات مدیره شرکت‌ها و... ادامه می‌دهند. در مورد حضور در جلسات مجلس نیز طبق ماده ۸۶ آئین نامه داخلی مجلس، در صورت اینکه نماینده به صورت غیرموجه در جلسات صحن یا کمیسیون شرکت نکند صرفاً حقوق آن جلسه از درآمد وی کاسته می‌شود و تنها در صورت داشتن صد ساعت متوالی و یا ۲۵۰ ساعت غیرمتوالی غیبت در جلسات مجلس در یک سال وی مستعفی شناخته می‌شود. در نتیجه چنین وضعیتی، برخی نمایندگان حضور فعالی در جلسات عمومی و کمیسیون‌های تخصصی مجلس ندارند و در روزهای متعددی نیز از حضور در ساختمان

مجلس غائب هستند. نتایج بررسی عملکرد نمایندگان در سال ۱۳۹۷ نشان از آن دارد که یک چهارم نمایندگان در جلسات بررسی طرح‌ها و لوایح در صحن علنی غیبت داشته‌اند و از ۲۹۰ نماینده کنونی، به صورت میانگین ۱۸۰ نفر در رأی‌گیری طرح‌های مختلف شرکت کرده‌اند. نکته قابل توجه در این گزارش این نکته است که به طور میانگین، ۳۵ نماینده نیز با آنکه در صحن علنی حضور داشته‌اند اما ترجیح داده‌اند که در رأی‌گیری مشارکتی نداشته باشند؛ این درحالی است که این نمایندگان می‌توانسته‌اند طبق شیوه‌نامه‌های کنونی ضمن شرکت در رأی‌گیری به طرح مزبور رأی ممتنع دهند اما ظاهراً انگیزه کافی برای شرکت در رأی‌گیری نداشته‌اند. در همین دوره زمانی ۷۲ نماینده در زمان رأی‌گیری در مورد برخی مسائل مهم کشوری نیز غایب بوده‌اند. اگرچه مجلس شورای اسلامی تلاش کرده است که با تصویب آئین‌نامه‌هایی افرادی که غیبت غیرموجه دارند را جریمه مالی کنند، با این حال به نظر می‌رسد که مادامی که خود نماینده بر اهمیت حرفه خود آگاه نباشد و در انجام امورات آن جدیت و کوشش کافی نداشته باشد چنین جریمه‌هایی اثر اندکی خواهند گذاشت.

عمل به وعده‌های انتخاباتی

از جمله مسائلی که نمایندگان مجلس باید به آن توجه داشته باشند، وعده‌های انتخاباتی است که در هنگام انتخابات به مردم داده‌اند و با تکیه بر همان وعده‌ها در انتخابات به پیروزی دست پیدا کرده‌اند. (Charles Sampford, Noel Preston, 2003, p. 33) در حقیقت تبلیغات انتخاباتی از مهم‌ترین مراحل انتخابات است که در آن شهروندان با کاندیدای مورد نظر آشنا می‌شوند و پس از ارزیابی عملکرد و سابقه وی، برنامه‌ها و وعده‌های انتخاباتی او را مورد بررسی قرار می‌دهند و باتوجه به این دو مسأله، کاندیدای مدنظر خود را از میان دیگر کاندیداها انتخاب می‌کنند. برخلاف کارنامه گذشته یک کاندیدا که صحت و سقم آن قابل ارزیابی است، وعده‌های انتخاباتی کاندیداها از امکان‌سنجی ارزیابی کمتری برخوردار است و این همان ابزاری است که برخی می‌توانند با

سوءاستفاده از آن و با بیان وعده‌های غیرواقعی و حتی خیالی که در برخی مواقع سنخیتی با اختیارات یک نماینده مجلس ندارد از رقیبان انتخاباتی خود پیشی گیرند و رقیبی را که از روی صداقت و درستی چنین وعده‌هایی را مطرح نساخته است در انتخابات شکست دهند. بنابراین نماینده مجلس پس از پیروزی در انتخابات با تعدادی از وعده‌های انتخاباتی مواجه است که آنها را مطرح ساخته و با تکیه بر آنها رأی مردم را به دست آورده است. برخی از این وعده‌ها همچنانکه اشاره شد در حیطه اختیارات یک نماینده به شمار نمی‌رود و او از ابتدا نمی‌بایست چنین وعده‌هایی را مطرح می‌کرده اما برخی از این وعده‌ها جزو اختیارات یک نماینده محسوب می‌شود و یک نماینده مجلس می‌تواند در صورت اراده و تلاش کافی آنها را محقق سازد. سوالی که در اینجا وجود دارد این است که آیا نماینده مجلس از جهت اخلاقی موظف به انجام وعده‌های انتخاباتی خود است؟ برای پاسخ به این سوال لازم است ابتدا ابعاد مختلف مسأله روشن شود.

به طور کلی عمل به وعده‌های انتخاباتی یکی از مصادیق وفای به عهد به شمار می‌رود که جزو فضائل و بایسته‌های اخلاقی به شمار می‌رود. در مورد لزوم وفای به عهد و عمل به وعده‌های داده شده در آموزه‌های اسلامی تأکید فراوانی به عمل آمده است به طوری که قرآن کریم از جمله ویژگی‌های نیکوکاران را وفای به عهد می‌شمرد: «وَالْمُؤْمِنُونَ بَعْدَهُمْ إِذَا عَاهَدُوا»: و آنان که چون عهد بندند به عهد خود وفاداراند. در روایات نیز تعابیری مانند «لا دین لِمَ لا عَهْدَ لَه» (کسی که به عهدش عمل نکند دین ندارد) وارد شده است و برخی از فقها مانند صاحب جواهر نقض عهد را در زمره گناهان کبیره به میان آورده‌اند. بنابراین در نظر اولیه انجام وعده‌های انتخاباتی را باید در زمره وظائف اخلاقی یک نماینده قرار داد. آنچه سبب می‌شود تا برخی وعده‌های انتخاباتی را از قبیل دیگر وعده‌ها ندانند و در نتیجه عمل به آن را لزوماً یک وظیفه اخلاقی تلقی نکنند دو دلیل است: نخست اینکه بسیاری از این وعده‌ها اساساً از اختیار یک نماینده مجلس خارج است. کاندیداهای نمایندگی مجلس معمولاً با علم به اینکه به عنوان یک نماینده در مجلس، قدرت قانون‌گذاری پایینی دارند بازهم وعده

تصویب برخی قوانین را به رأی دهندگان می‌دهند و بسیاری نیز به همین واسطه به آنها رأی می‌دهند. کاندیدای نمایندگی مجلس که وعده حذف دوره سربازی وظیفه را می‌دهد و یا وعده تغییر در قوانین ازدواج را می‌دهد از این قبیل است. در روایات نیز از وعده دادن چیزی که در اختیار و کنترل انسان نیست نهی شده است، امام صادق در این زمینه می‌فرماید: «لَا تَعْدَنَّ اخَاكَ وَعَدًّا لَيْسَ فِي يَدِكَ وَفَاؤُهُ؛ هرگز به برادرت وعده‌ای نده که انجام آن به دست تو نیست».

دلیل بعدی نیز این است که بسیاری از این وعده‌ها، به مثابه وعده دادن اموال و دارائی دیگران است. به بیانی دیگر، جمعیتی را تصور کنید که در مقابل یک اتومبیل گران و بسیار زیبا گردهم آمده‌اند و در حال تماشای آن هستند. در این حین فردی از راه می‌رسد و به آنها وعده می‌دهد که آن اتومبیل زیبا را به آنها هدیه دهد. روشن است که این فرد از ابتدا نمی‌بایست چنین وعده‌ای را به آنها می‌داد اما حال که او این وعده را داده، نباید به استناد به آن وعده و با اصرار بر آن، آن اتومبیل را بدون اجازه مالکش به آنها دهد. در واقع، بسیاری از وعده‌های انتخاباتی این‌گونه‌اند که کاندیداها صرفاً بخاطر جلب توجه مردم به سوی خود وعده‌ای را به آنها می‌دهند و بسیاری از این وعده‌ها، جزو اولویت‌های یک شهر و منطقه نیستند و مصرف کردن بودجه عمومی که متعلق به همه افراد است برای چنین طرح‌هایی هیچ توجیه منطقی ندارد. در حقیقت اصرار به عمل به وعده انتخاباتی در بسیاری از موارد، اسراف و حیف و میل کردن بیت‌المال به شمار می‌رود که باید از آن اجتناب شود و لازم است که در هزینه کرد اموال عمومی صرفاً به منافع و مصالح عمومی توجه شود.

در حقیقت وفای به عهد و برآورده کردن وعده‌های انتخاباتی هراندازه نیز که اهمیت داشته باشد، نسبت به منافع عمومی و مراقبت، نگهداری و استفاده صحیح از بیت‌المال از اهمیت کمتری برخوردار است و به همین دلیل لازم است که کاندیداها مجلس قبل از اعلام هر وعده‌ای، در مورد ابعاد مختلف آن تحقیقات کافی به عمل آورند تا در صورت پیروزی در انتخابات دچار چنین محذوریت‌هایی نشوند.

شجاعت و قاطعیت

از دیگر بایسته‌های اخلاقی نمایندگان برای انجام وظائف خود شجاعت و قاطعیت است. اهمیت این ویژگی اخلاقی برای نمایندگان از آن رو است که در بسیاری از رأی‌گیری‌های طرح‌های مهم افرادی مخالف و موافق تصویب آن طرح وجود دارند که برای رسیدن به اهداف خود از هیچ تلاشی فروگذار نیستند. تخریب شخصیت نماینده، تخریب اعضای خانواده نماینده و حتی تهدیدهای فیزیکی و جانی علیه او و نزدیکانش از شایع‌ترین مسائلی است که نماینده در دوره خود با آنها مواجه می‌شود. یک نماینده قبل از کاندیداتوری برای نمایندگی مجلس باید به خوبی آگاه باشد که در صورت انجام صحیح وظائف خود، چنین مسائلی پیش روی او قرار دارد و برای نمونه اگر تهدید نزدیکانش نقطه ضعف اوست از چنین اقدامی خودداری کند. در همین زمینه عبدالرضا هاشم‌زایی نماینده پیشین مجلس می‌گوید: «تنها در مورد تصویب یک طرح جنجالی بیش از ۲۰۰ پیام تهدیدآمیز برای من ارسال شد که حدود ۵۰ تا از آنها فحش و ناسزای ناموسی بود و بقیه آن تهدید خودم و اعضای خانواده‌ام بود و اینکه در صورت رأی مثبت به طرح مزبور، آنها من و اعضای خانواده‌ام را به قتل خواهند رساند.» ممکن است در نگاه اولیه چنین تهدیدهای غیرواقعی به نظر آید اما برای یک نماینده مجلس که محل سکونت و اعضای خانواده‌اش در محله و شهر خود شناخته شده هستند، چنین تهدیدهای نگران‌کننده است.

عامل دیگری که ویژگی شجاعت را در نمایندگان مجلس با اهمیت می‌کند، فشارهای مختلف از ناحیه‌های گوناگون است که معمولاً به نماینده وارد می‌شود. به طور معمول یک نماینده مجلس در صورتی که بخواهد به وظائف خود به درستی عمل کند، مجبور به افشای فساد و ناکارآمدی برخی از مسئولان اجرایی خواهد شد و روشن است که مسئولان اجرایی در مقابل هرگونه اعتبارزدایی از خود مقاومت شدیدی خواهند کرد. همچنین مقاومت در برابر خواسته مسئولان محلی، مسئولان حزبی و برخی درخواست‌های مردم که نماینده آنها را در راستای مصالح عمومی نمی‌داند نیاز به میزان زیادی شجاعت دارد. نماینده مجلس باید به

قدری شجاعت داشته باشد که وقتی به درستی تصمیم خود ایمان پیدا کرد، دیگر تبعات احتمالی آن او را منصرف نکند حتی اگر شکست در انتخابات از جمله این تبعات باشد. بنابراین مسأله شجاعت برای نمایندگان مجلس از مسائلی است که هرروز به آن نیاز پیدا می‌کنند و نماینده‌ای که این ویژگی اخلاقی را نداشته باشد، کارکرد صحیح خود را از دست خواهد داد و ناگزیر به طی کردن دوره نمایندگی خود به صورت خنثی و کم‌اثر خواهد بود.

در آموزه‌های اسلامی نیز از جمله صفات لازم برای رهبران جامعه شجاعت ذکر شده است. اگر رهبران جامعه در مقابل مشکلات، سرزنشها و جو حاکم در جامعه‌شان تسلیم شده و احساس ترس کنند، هیچگاه در ایفای وظائف خود موفق نخواهند شد. در قرآن خطاب به رسول اکرم ﷺ آمده است: «فاستقم كما امرت و من تاب معك ... ؛ پس همان گونه که دستور یافته‌ای ایستادگی کن و هر که با تو توبه کرده [نیز چنین کند.] اگر رسول خدا ﷺ تحت تاثیر افکار، تهمتها و برخی از عوامل عصر خود قرار می‌گرفت به اهداف بلند خود دست نمی‌یافت. رسول گرامی اسلام با استعانت از کمکهای خداوند و با بهره‌گیری از عنصر قاطعیت و شجاعت در جزیره العرب همانند خورشید درخشیده و به تبلیغ احکام الهی و رسالت پرداخت. چنانکه علی ؑ در این خصوص فرمود: «خداوند پیامبر را به عنوان دعوت‌گری به سوی حق و شاهدهی بر حرکت خلق رسالت داد. پس آن حضرت به دور از هر گونه کندی و کوتاهی رسالتهای پروردگارش را تبلیغ نمود، و بدون هیچ سستی و بهانه‌جویی با دشمنان خدا به جهاد برخاست». علی ؑ که خود تربیت یافته مکتب رسول خدا ﷺ است، با تاسی به آن حضرت در همه زمینه‌ها مخصوصاً در شیوه حکومت، از دو عامل قاطعیت و شجاعت خوب بهره گرفته و هیچگاه در برابر کژاندیشی، انحراف سیاسی و مشکلات تسلیم نشد؛ چنانکه حضرت در خصوص قاطعیت خود فرمود: «به جان خود سوگند، که در پیکار و سرکوبی آنها که با حق ستیز کنند و درماندن گمراهی همچنان پای بفشارند، کم‌ترین نرمش و سازش نخواهم داشت.»

در دیدگاه امام علی ؑ زمامدار و دولت‌مردان اسلامی نیز باید قاطع و شجاع باشند تا

بتوانند وظایف خویش را خوب انجام داده و به اهداف بلند خود دست یابند. از این رو است که علی علیه السلام فرمود «سزاوار نیست که حاکم اسلامی بخیل، جاهل و ترسو باشد». (الحدید، ۱۳۸۴، ص. ۹۷) علی علیه السلام در هنگام بیان ویژگیهای مالک‌اشتر به قاطعیت و شجاعت او اشاره نموده خطاب به مردم مصر فرمود: «من بنده‌ای از بندگان خدا را به سوی شما گسیل داشته‌ام که در لحظه‌های حساس و سرنوشت‌ساز، خواب را به چشمانش راهی نیست و در هنگامه خطر در رویارویی و نبرد با دشمنان خداتردید نمی‌کند...». همچنین علی علیه السلام به مالک‌اشتر دستور می‌دهد که کسی را به‌عنوان کارگزاران خود برگزیند که قاطع و شجاع باشد: «ثُمَّ الصُّقُّ بَدْوِي الْمُرُوءَاتِ وَالْأَحْسَابِ... ثُمَّ أَهْلُ النَّجْدَةِ وَالشَّجَاعَةِ، وَالسَّخَاءِ وَالسَّمَاخَةِ؛ افرادی را برگزین که دلاور، سلحشور، بخشنده و بلندنظر باشد». بر این اساس است که امام علی علیه السلام محمد بن بکر را به خاطر قاطعیت او ستایش کرد. (رضی، ۱۳۹۰، ص. ۵۰۰)

نگرش امام علی علیه السلام در خصوص ضرورت قاطعیت کارگزاران ریشه در معارف بلند قرآن دارد. در قرآن سفارش شده است که مومنان در مقابل دشمنان احساس ترس نکرده و در برابر ملامت سرزنش‌کنندگان تسلیم نشوند: «فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ؛ شما مسلمانان از آنان بیم و اندیشه مکنید و از من بترسید اگر اهل ایمانید»، «يَجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ؛ در راه خدا جهاد کنند و از نکوهش و ملامت احدی باک ندارند». روشن است که کارگزاران نظام اسلامی نیز مخاطبان این آیات هستند و یکی از علل موفقیت مصلحان و کارگزاران جوامع قاطعیت و شجاعت آنان بوده است. امام خمینی رحمته الله علیه که خود تربیت یافته مکتب امام علی علیه السلام بود، شیوه رهبری و زمامداری حضرت را مورد توجه خود قرار داد. امام راحل در عصری قیام خود را آغاز کرد که خیلی از نظریه‌پردازان و تحلیل‌گران قیام او را افسانه می‌پنداشتند و حتی برخی از دوستان امام، نیز حرکت سیاسی او را تئوری غیر عملی تصور می‌کردند. امام به بهره‌گیری از دو عامل قاطعیت و شجاعت و با استعانت از خداوند، قیام خود را آغاز نموده و از هیچ کس جز خدا نهراسید.

قاطعیت کارگزاران بدان معنا نیست که آنان در شیوه حکومت و تدوین

سیاست‌های کشور عجلانه تصمیم گرفته و فعالیت کنند. علی علیه السلام به والیان خود دستور می‌دهد که باید تمام فعالیت‌های آنان بر اساس خردورزی، خردمندی و تفکر بوده و فعالیت‌های خود را قبل از فرارسیدن زمان آن انجام ندهند. حضرت خطاب به مالک فرمود: «وَإِيَّاكَ وَالْعَجَلَةَ بِالْأُمُورِ قَبْلَ أَوَانِهَا أَوْ التَّسْقُطَ فِيهَا عِنْدَ امْكَانِهَا أَوْ اللَّجَاجَةَ فِيهَا إِذَا تَنَكَّرَتْ أَوْ الْوَهْنَ عَنْهَا إِذَا اسْتَوْضَحَتْ فَضَعُ كُلِّ أَمْرٍ مَوْضِعَهُ وَأَوْقَعُ كُلِّ أَمْرٍ مَوْقِعَهُ؛ امالی شیخ صدوق، ص ۲۴۵ در کارها پیش از وقت آن شتاب مکن، و در صورت امکان سست مگیر، و در چیزی که مبهم است لجاجت مکن و هنگامی که چیزی واضح است، ضعف نشان مده، و هر چیزی را در جای خود بگذار و هر کاری را به موقع اقدام نما.» همچنین حضرت خطاب به قثم بن عباس والی مکه فرمود: «با دوراندیشی و قدرت با مسائل برخورد کن عقل و خیرخواهی را بکار گیر.» روشن است که قاطعیت و شجاعت کارگزاران با بهره‌گیری آنان از تجربه‌ها و افکار صاحبان فکر و اندیشه نیز منافات ندارد.

در فرهنگ امام علی علیه السلام قاطعیت توأم با نرمش نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در نهج البلاغه می‌خوانیم: «وَالْخَلِيطَ الشَّدَّةَ بِضَعْفٍ مِنَ اللَّيْنِ، وَأَزْفُقُ مَا كَانَ الرَّفْقُ أَزْفُقًا، وَاعْتَزِمُ بِالشَّدَّةِ؛ و سختی و قاطعیت را با نرمش و انعطاف درهم بیامیز، تا جایی که نرمش کارساز است نرمش کن و در مواردی که جز سختگیری و قاطعیت کارساز نیست، مصمم و با قدرت دست‌بکار شو.» امام صادق علیه السلام نجاشی استاندار اهواز را به نرمش توأم با قاطعیت سفارش نموده فرمود: «و الرفق بالرعيه و التاني و حسن المعاشره مع لين في غير ضعف و شده في غير عنف.» (صدوق، ۱۳۸۵، ص ۵۲).

قانونمداری

احترام و التزام به قوانین هرکشوری از جمله ویژگی‌های شهروندان وظیفه‌سنج به شمار می‌رود و در مقابل نافرمانی و قانون‌شکنی از نشانه‌های بی‌اخلاقی شمرده می‌شود. به باور برخی، قانونمداری یکی از مولفه‌های اصلی اخلاق حرفه‌ای به شمار می‌رود که در تمام مشاغل و حرفه‌ها جاری است. با اینحال قانونمداری در مورد نمایندگان مجلس از اهمیت

بیشتری برخوردار است چراکه قانون شکنی توسط آنها نوعی توهین به مردم نیز به شمار می‌رود. به عبارت دیگر، مردم افرادی را از میان خود انتخاب می‌کنند تا برای جامعه قانون‌گذاری کنند و اگر قانونگذاران خود به قوانین پایبند نباشند، علاوه بر دهن کجی به مردم، موجب از بین رفتن اعتبار قوانین نیز می‌شود. بنابراین یکی از مهم‌ترین بایسته‌های اخلاق حرفه‌ای یک نماینده مجلس، پایبندی کامل و بی قید و شرط به قوانین و مقررات کشور است.

توجه به منافع ملی

اگرچه نمایندگان مجلس از طرف منطقه و یا شهر خاصی به جایگاه نمایندگی مجلس دست پیدا می‌کنند، اما در تصمیمات و آراء خود باید همواره منافع ملی را در نظر داشته باشند. به عبارت دیگر، پیگیری و دنبال کردن منافع محلی توسط نمایندگان تا زمانی باید انجام شود که در راستای منافع ملی باشد و اگر منافع محلی در راستای منافع ملی قرار نداشت، نمایندگان باید منافع ملی را در اولویت قرار دهند. همین مسأله در مورد برنامه‌ها و طرح‌های حزبی نیز صادق است و یک نماینده زمانی می‌تواند در مسیر برنامه‌های حزبی حرکت کند که آنها را در راستای مصالح عمومی بداند وگرنه صرف درخواست حزب، مجوزی برای تغییر نظر و انجام خواسته‌های آنها نخواهد بود.

توجه به منافع ملی به قدری اهمیت دارد که به عنوان یکی از شش اصل مهم در کد اخلاق حرفه‌ای پارلمان فرانسه ذکر شده است. در آموزه‌های اسلامی نیز از مسئولان حکومتی خواسته شده است که در تصمیم‌گیری‌های خود ملاک را در مصلحت عموم قرار دهند و تصمیمی را اتخاذ کنند که منفعت آن بخش بزرگتری از جامعه را در برمی‌گیرد. برای نمونه امیرالمومنین علیه السلام در سخنان خود خطاب به مالک اشتر می‌فرماید: «باید محبوب‌ترین کارها نزد تو آن باشد که به حق نزدیک‌تر و عدل در آن گسترده‌تر است و خشنودی رعیت در آن بیش‌تر تأمین می‌شود؛ زیرا ناخشنودی عامه مردم، خشنودی نزدیکان را بی‌اثر می‌کند و خشم نزدیکان و خاصه، با رضایت مردم، پوشیده می‌شود. باید تمام توجه به عموم مردم

باشد؛ و بر اموری تکیه کن که منفعت آن عمومی تر و خوش سرانجام تر است.»

صداقت

یکی از مهم‌ترین بایسته‌های اخلاقی برای نمایندگان مجلس صداقت و راستگویی است و با همین تناسب، دروغ‌گویی را می‌توان از آسیب‌های مهم اخلاقی میان نمایندگان مطرح ساخت به طوری که حجت‌الاسلام شجاعی نایب رئیس هیئت نظارت بر رفتار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، دروغ‌گویی را شایع‌ترین آسیب اخلاقی میان نمایندگان مجلس عنوان کرد.

راستگویی به عنوان یک فضیلت عام اخلاقی به شمار می‌رود که همه مردم جهان پسندیده بودن آن را تصدیق می‌کنند و در آموزه‌های اسلامی نیز جایگاه ممتازی دارد که نشان‌دهنده اهمیت فراوان آن است. در روایتی از امیرالمومنین علیه السلام نقل شده است که «صدق، درستی هر چیزی است و دروغ تباهی هر چیزی است». (رضی، ۱۳۹۰، ص. ۵۰۰) با اینحال این فضیلت اخلاقی برای نمایندگان از اهمیت خاصی برخوردار است و شاید کمتر آسیب اخلاقی مانند دروغ بتواند تاثیر منفی بر عملکرد یک نماینده بگذارد. در واقع یکی از مهم‌ترین کارکردهای نهاد مجلس (به عنوان تنها رکن اساسی حکومت که تمام اعضای آن توسط مردم انتخاب می‌شود)، افزایش اعتماد عمومی به حکومت از طریق حضور مستقیم نمایندگان مردم در بالاترین سطح از نظام سیاسی است؛ در چنین شرایطی نمایندگان مجلس وظیفه دارند که تمام تلاش خود را برای افزایش سطح اعتماد عمومی به حکومت بکار گیرند و روشن است که دروغ از مهم‌ترین عوامل از بین رفتن اعتماد مردم نسبت به مقامات مسئول است. روشن است که صداقت به معنای بیان تمام حقائق نیست و نمایندگان موظف به حفظ و عدم افشای اطلاعات محرمانه هستند.

آنچه از صداقت برای نمایندگان مجلس مدنظر است این است که نمایندگان در سخنرانی‌ها، یادداشت‌ها و گزارشاتی که به رسانه‌ها و مردم می‌دهند از بیان مطالب غیرواقعی خودداری کنند و تنها مطالبی را بیان کنند که از صحت آن اطمینان دارند.

باتوجه به اهمیت نمایندگی مجلس و تاثیر زیاد سخنان و مواضع یک قانونگذار، لازم است که نماینده نه تنها از روی عمد مطالب خلاف واقع بر زبان جاری نکند بلکه قبل از بیان هر مطلبی ابتدا از صحت تک تک گزاره‌های موجود در سخنان خود اطمینان حاصل کند. این مسأله که در اصطلاح از آن به «فکت چک کردن» یاد می‌شود در کشورهای مختلف از اهمیت زیادی برخوردار است و معمولاً رسانه‌های عمومی مسئولان دولتی را که مطالب اشتباه، بی‌پایه و غلط را بیان می‌کنند مورد حملات رسانه‌ای قرار می‌دهند. بنابراین صداقت برای نمایندگان مجلس نه تنها شامل راستگویی و دروغ‌نگفتن عمدی می‌شود بلکه بیان اطلاعات و آمارهای صحیح و درست و عدم ارائه اطلاعات بی‌پایه نیز در آن جای می‌گیرد.

نتیجه‌گیری

در گام دوم انقلاب اسلامی ایران، تمامی مسئولین نظام جمهوری اسلامی ایران باید در انجام وظائف خود و همچنین رعایت اخلاق حرفه‌ای سرآمد باشند. این مسأله اهمیت بحث از اخلاق حرفه‌ای و بایسته‌های اخلاقی نمایندگان را نشان می‌دهد. اخلاق حرفه‌ای نمایندگی مجلس به بررسی چالش‌های اخلاقی محتمل و بایسته‌های اخلاقی قانونگذاران می‌پردازد و از شاخه‌های اخلاق حرفه‌ای محسوب می‌شود. در حرفه نمایندگی مانند هر حرفه دیگری، اصول و بایسته‌های اخلاقی خاصی وجود دارد که بیش از اصول دیگر لازم است مورد توجه قرار گیرد. از منظر برخی اندیشمندان، مهم‌ترین اصل برای نمایندگان مجلس این است که با رفتار خود، اعتماد عمومی به نهاد قانون‌گذاری را خدشه‌دار نکنند. تمامی اصول اخلاقی که به نمایندگان سفارش می‌شود، همگی در جهت محافظت از این مسأله است؛ چرا که با از بین رفتن اعتماد عمومی به این نهاد، کارکرد آن نیز بشدت تضعیف می‌شود. کد اخلاقی نمایندگی مجلس تلاش می‌کند با روشن کردن بایسته‌ها و ناهنجاری‌های اخلاق حرفه‌ای نمایندگی مجلس، به تقویت جایگاه اخلاق در نهاد قانون‌گذاری کمک کند.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم
۲. نهج البلاغه
۳. ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، بیروت، ۱۳۸۴
۴. حرانی، ابن شعبه، تحف العقول، قم، ۱۳۸۹
۵. صدوق، ابن باویه، من لایحضره الفقیه، قم، ۱۳۸۵
۶. جمعی از نویسندگان، اخلاق کاربردی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم ۱۳۷۷
۷. زینالو، مهدی، «بررسی عوامل بروز تعارض منافع در نمایندگان مجلس شورای اسلامی»، فصلنامه سیاستگذاری عمومی، ۱۳۹۸
۸. بهرامی، محسن، «تحلیل مفهومی تعارضات اخلاقی»، اخلاق و تاریخ پزشکی، ۱۳۹۱
۹. بوسلیکی، حسن، «تعارض اخلاقی و دانش اصول فقه»، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۱
۱۰. لارنس، بکر، فلسفه اخلاق، جمعی از مترجمان، موسسه امام خمینی ۱۳۸۰
۱۱. زینالو، مهدی، «کارآمدی مجلس، انتظاری نابجا با وجود تعارض منافع نمایندگان»، اندیشکده حکمرانی شریف، ۱۳۹۷
۱۲. مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، انتشارات صدرا، ۱۳۸۴.
۱۳. جمعی از نویسندگان، «روش‌های نظارت بر رفتار حرفه‌ای نمایندگان پارلمان» مجلس و راهبرد، ۱۳۹۲
۱۴. جمعی از نویسندگان، «ارزیابی راه‌حل‌های اندیشمندان اسلامی در مواجهه با تراحم تکالیف اخلاقی»، فصلنامه آیین معرفت، ۱۳۹۳
۱۵. جمعی از نویسندگان، «دسته بندی و مفهوم شناسی تعارض منافع»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۶

۱۶. شاهدی، مظفر، سایت موسسه مطالعات تاریخ معاصر، ۱۳۹۹،
[/http://www.iichs.ir](http://www.iichs.ir)
۱۷. یادداشت سردبیر، سایت در صحن، ۱۳۹۴، www.darsahn.org.
۱۸. محمدجواد نوروزی، جایگاه حزب در اسلام، فصلنامه معرفت، موسسه امام خمینی، ۱۳۸۴.
۱۹. جمعی از نویسندگان، سایت اندیشکده حکمرانی شریف، ۱۳۹۹،
[./http://gptt.ir/home](http://gptt.ir/home)
۲۰. <http://www.sobhemellatnews.ir/fa> . رادفر، سعید، سایت صبح ملت، ۱۳۹۹، ۲۰.
۲۱. Chadwick, Ruth, Encyclopedia of Applied Ethics, Academic Press, 2012.
۲۲. Bruce, Willa. "Codes of Ethics and Codes of Conduct" Public Integrity Annual (Council of State Governments), 1999.
۲۳. E. Trapnell, Stephanie. Conflict of interest restriction and disclosure. World Bank. 2013.
۲۴. Benda, S. LEGISLATIVE ETHICS: A Comparative Analysis. Legislative Research Series, 22. 1999.
۲۵. Chadwick, R. F.. Encyclopedia of Applied Ethics. California: Academic Press. 2009.
۲۶. Chadwick, R. Professional ethics. Retrieved from Routledge encyclopedia of philosophy: 2009.
۲۷. Demmke, C. Regulating Conflicts of Interest for Holders of Public Office in the European Union. EU publications. 2008.
۲۸. Thompson, D. F. Ethics in Congress. New York: Brookings Institution Press. 1995.
۲۹. Vallentyne, P. Two types of moral dilemmas. Erkenntnis, 1989.
۳۰. Whaley, J. LEGISLATIVE ETHICS. National Democratic, 1999.

۳۱. Yüksel, C. An International Comparison of Legislative Ethics. *Annales de la Faculte*, 2006.

۳۲. Armstrong, W. S, "Ethical Dilemmas" (Stanford Encyclopedia of Philosophy), Stanford Encyclopedia of Philosophy, from <http://plato.stanford.edu/entries/consequentialism>

۳۳. Retrieved from New York Times: <https://www.nytimes.com/2019/12/18/us/politics/how-democrats-voted-on-impeaching-trump.html>, 2020

۳۴. Retrieved from agora: <https://agora-parl.org/resources/aoe/transparency-in-parliament>, 2020

۳۵. Andrew Jackson's Veto Message. Retrieved from The American Yawp Reader: <https://www.americanyawp.com/reader/democracy-in-america/andrew-jacksons-veto-message-against-re-chartering-the-bank-of-the-united-states-1832/#:~:text=United%20States%2C%201832-,Andrew%20Jackson's%20Veto%20Message%20Against%20Re%2Dchartering%20the,of%20t>, 2020

۳۶. Brenton, D. S. Representative roles and responsibilities. Retrieved from Parliament of Australia: https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/APF/monographs/What_lies_beneath/RepresentativeRoles, 2020

۳۷. wikipedia. Retrieved from <https://en.wikipedia.org/wiki/Parliament>, 2020

۳۸. Chadwick, R. Professional ethics. Retrieved from Routledge encyclopedia of philosophy: <https://www.rep.routledge.com/articles/thematic/professional-ethics/v-1>

۳۹. Maurice Duverger, Party Systems, Britannica, available at: <https://www.britannica.com/topic/political-party>, 2020.